

De hamster: van plaagdier naar bedreigde diersoort

De hamster (*Cricetus cricetus*), in Nederland ook bekend onder de naam Korenwolf, is sinds een aantal jaren een diersoort die met uitsterven wordt bedreigd. Dat is niet alleen in Nederland het geval maar ook in België, Frankrijk en het westen van Duitsland. Om de soort niet te laten uitsterven worden in al deze landen zelfs hamsters in gevangenschap gefokt om ze bij de laatste wilde populaties weer uit te zetten. Een groot contrast met het verleden toen voor deze plaagdiersoort premies werden betaald voor elk gedood dier. Na 1915 zijn er in Nederland vrijwel geen echte hamsterplagen meer geweest (Pelzers & Lenders in Broekhuizen et al., 1992).

De hamster is een knaagdier dat in Nederland uitsluitend voorkomt in Zuid-Limburg en hier samen met België en aanliggend Duitsland ook de meest noord-westelijke grens van zijn verspreiding bereikt. De kern van het verspreidingsgebied ligt in Oost-Europa en Azië. Van oorsprong is de hamster een steppedier maar hij heeft zich in grote delen van zijn verspreidingsgebied aangepast aan het leven in graanvelden. Als echte cultuurvolger heeft het dier zich daardoor tot ver in West-Europa weten te vestigen. In Nederland wordt de aanwezigheid van hamsters in graanvelden voor het eerst vermeld in 1842. De hamster is gebonden aan löss- en leemgronden. Deze gronden zijn zowel in droge als natte tijden geschikt om holen in te maken, waardoor ze permanent bewoond kunnen worden. Het voedsel is voornamelijk plantaardig maar ze eten ook graag dierlijk voedsel zoals regenwormen, kevers en slakken (Ijsseling & Scheygrond, 1942).

Biologie

Hamsters zijn groter dan men in het algemeen denkt. Het formaat is goed te vergelijken met dat van een cavia. Vrouwtjes wegen gemiddeld tussen 250 en 350 gram, mannen kunnen tot 550 gram zwaar worden. Hamster worden zelden ouder dan een jaar, wat gecompenseerd wordt met een snelle voortplanting. Jaarlijks kunnen ze twee en soms onder gunstige omstandigheden zelfs drie worpen jongen grootbrengen. De worpgrootte varieert van 3 tot 10 jongen. Bijzonder aan de hamster is, dat ze een winterslaap houden waarbij de lichaamstemperatuur daalt tot de temperatuur van de omgeving. Van november tot maart leven ze uitsluitend onder de grond op een diepte van minimaal 70 - 100 cm maar soms wel tot 200 cm.

Wanneer een plaag?

Onder gunstige omstandigheden kan het aantal hamsters in graanvelden erg hoog worden. Twee burchten (een ondergronds door de hamster gegraven kamer- en gangenstelsel, JD) per hectare wordt over het algemeen al als een goede stand gezien, maar bij aantallen van 100 burchten of meer kan het als een plaag worden aangemerkt. Onder die omstandigheden komt de oogst ernstig in gevaar. Zulke hoge lokale dichtheden komen echter nauwelijks meer voor. In Nederland, maar ook elders in West-Europa ging de hamsterpopulatie tussen 1970 en 1990 zeer snel achteruit. De oorzaak hiervoor ligt waarschijnlijk aan een veel efficiëntere manier van het oogsten van het graan, de vervroeging van de oogst en de sterke afname van de teelt van granen. Na 1990 was er geen aaneengesloten populatie meer aanwezig en was nog slechts sprake van kleine geïsoleerde populaties. Binnen 10 jaar verdwenen vrijwel alle kleine populaties in hoog tempo. In 1999 kwam de hamster alleen nog voor bij Maastricht (Heer). Daar zijn 14 van de allerlaatste hamsters van Nederland door de vereniging Das&Boom gevangen voor een fokprogramma. De eerste nakomelingen hiervan konden in 2002 worden uitgezet en dat gaat nog tot op heden door.

Evenwicht

Hamster zijn zeer aantrekkelijke prooidieren. Uit het begeleidend onderzoek dat tijdens het uitzetten van de hamsters werd verricht, bleek dat minimaal 80% van de hamsters uiteindelijk werd opgegeten (Kuiters et al., 2010). Dat ze door de vos, de buizerd en marterachtigen worden opgegeten is op zich niet erg. Belangrijk is echter wel, dat dit pas gebeurt nadat ze zich hebben voortgeplant. Om dit mogelijk te maken, blijkt voldoende dekking van de vegetatie van vitaal belang. De graanvelden die speciaal voor de hamster worden beheerd, worden daarom niet meer geoogst en de luzernevelden slechts eenmaal per seizoen. Alleen dan, zo blijkt uit onderzoek in Nederland en Frankrijk, is de overleving van de hamsterpopulatie in het huidige (!) agrarische landschap voldoende om niet uit te sterven. Om de populatie levensvatbaar te houden, moeten er minstens 500 dieren in een gebied voorkomen die elkaar ook kunnen bereiken. Grofweg

genomen heeft men daarvoor een cluster nodig van minstens 250 ha geschikte hamstervriendelijke beheerde gronden. Ten oosten en zuidoosten van Sittard is een dergelijk cluster inmiddels vrijwel gerealiseerd en lijkt de hamster zich de laatste jaren redelijk tot goed te handhaven. Tussen Maastricht en Heerlen wordt in twee clusters nog gewerkt aan het verbeteren van de verbindingen en het vergroten van de oppervlakte van geschikte akkers voor de hamsters.

Hamsterpolitiek

Niet alleen de hamster profiteert van dit beheer. Ook vele bedreigde akkervogels maken dankbaar gebruik van dit aanbod extra voedsel dat gedurende de herfst- wintermaanden beschikbaar is. Het aantal broedende akkervogels lijkt zich de laatste jaren als gevolg hiervan ook uit te breiden. Ook de muizen gedijen uitstekend bij dit beheer. In de zomer maar vooral in de winter is dat goed te zien aan de grote aantallen roofvogels, uilen en roofdieren die dan op de hamstervriendelijk beheerde akkers aan het jagen zijn.

Of de hamster uiteindelijk kan worden behouden voor de Nederlandse fauna hangt volledig af van de extra bescherming die hiervoor nodig is en dat kost geld. Daarmee is de hamster van een plaagdier voor de boer nu een 'plaagdier' voor het ministerie geworden. REST SCHRAPPEN. OF VERVANGEN DOOR:, maar tegelijkertijd levert het project ook prachtige akkernatuur op met bijvoorbeeld volop zingende veldleeuweriken, geelgorzen en patrijzen.

